Čigāniete un čigāns

Čigānietei mugurā blūze
un vairākās kārtās raibi, gari, veci brunči.
Košs lakats.
Kaklā stikla vai no krāsainiem,
metalizētiem papīriem
gatavotas krelles.
Plecā — tarba.
Rokās lupatu vai salmu lelle.
Neatņemama sastāvdaļa — kārtis un pīpe.
Seja notriepta ar sodrējiem.
Čigānam mugurā vecas bikses,
žakete, košs krekls.
Uz krūtīm pulksteņķēde.
Kājās zābaki.
Galvā naģene vai cita liela cepure.
Ausīs veļas knaģi ar riņķiem.
Rokā pātaga,
ar ko biedēt Zirgu, Lāci
vai Čigānieti.

Žīds

Vecs mētelis.
Plecos kaste ar dažādiem
nederīgiem krāmiem.
Kājās zābaki.

Velns

Ja paredzētas vairākas galvas,
pie pleciem piestiprina
audumā ietītas
gumijas bumbas,
kur iezīmētas acis,
mute, deguns
un piestiprināti
sarkani ragi.
Seja nosmērēta ar sodrējiem
vai aizklāta ar melnu drēbi;
galvā uzvelk melnu zeķi
ar izgrieztiem acu,
mutes un deguna caurumiem.
Mugurā drēbes
vai govs āda ar asti.
Rokās sakumi,
klabatas vai tarkšķi.

Ragana

Ap pleciem kā apmetnis — palags.
Seja nosmērēta ar sodrējiem,
mati izspūruši.
Mutē kartupeļu zobi.
Raksturīgākā poza —
jāteniski uz slotas.

Spoks

1. zīm.

150X150 cm lieli
balta un melna
auduma gabali
sašūti kopā divās malās.
No divām kārtīm
sasiets krusts
un augšā nostiprināta
ziemas cepure.
Ar krustu rokās
palīduši
zem sašūtajiem
audekliem,
vakaros
spoki spokojas —
gausi pārvietojas
un cilā krustus.
Atkarībā no tā,
kuru —
balto vai melno pusi
tie pagriež,
viņi var tumsā
būt gan redzami,
gan neredzami
(1. zīm.).

Garā
ieva

Tai jābūt tiešām garai.
To panāk ar dažādiem līdzekļiem.
Vienkāršākais paņēmiens —
cilvēku ar paceltām rokām ietin garā
audumā (2. zīm.).
Augšā uzzīmē seju, zem padusēm apsien jostu.
Cits paņēmiens — viens cilvēks apsēžas
otram uz pleciem; abiem mugurā gari brunči.
Augšā sēdošais ar brunčiem
apsedz savas kājas
un apakšējā galvu (3. zīm.).

zīm.

3. zīm.

zīm.

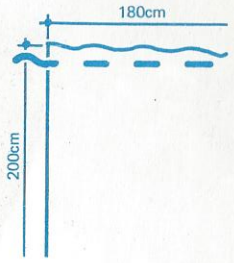

5. zīm.

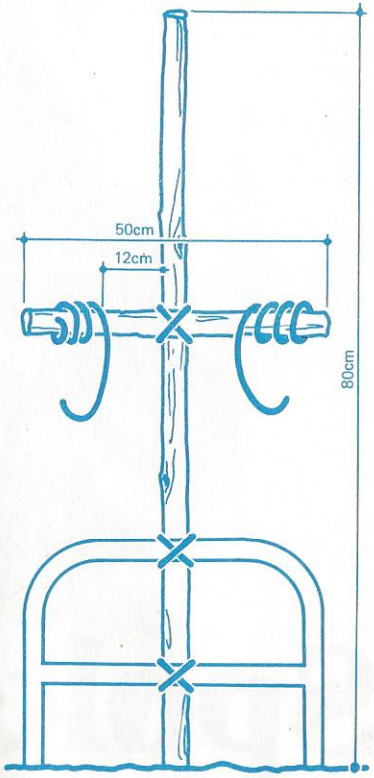

6. zīm.

Trešais paņēmiens — vispirms izgatavo
galvu — nelielā nebalināta lina
maisā (4. zīm.) sabāž lupatas,
salmus, bet vaļējā galā
ievelk stipru lina
vai kaprona diegu.
Ausis, degunu un muti
uztamborē
vai uzšuj
no krāsainiem diegiem.
Acu vietās —
mēteļu pogas,
deguna vietā
drānā iešūta vate.
Tur, kur jābūt matiem,
piešuj pakulas.
Galvu uzmauc
koka krustam
(6. zīm.)
un, savelkot
aukliņas,
nostiprina.
Krusta šķērskokam
abos galos
uztin lupatas
(plecu kuplumam)
un katrā pusē,
apmēram vidū,
alumīnija stiepli.

Krustu var nest
rokās — ja tā garums
apmēram 150 cm.
Daudz ērtāk
krustu piesiet
pie muguras,
bet vēl labāk —
pie rāmja
mugursomas (6. zīm.).
Mugursomā
dibena kuplumam
ieliek spilvenu.
Krustam pārvelk
blūzi un apmetni.
Tā augšējā
malā (5. zīm.)
ievelk aukliņu, ar ko apmetni nostiprina.
Kājas noslēpj gari brunči.
Galvā vainadziņš vai lakats.

Mazais vīriņš

Galva no veca gaiša maisa. Tam jābūt tik garam, lai, uzvelkot pār galvu, maiss būtu 20 cm pāri jostasvietai (7. zīm.). Maisa augšējo galu nodiedz apļveidīgi. Pēc tam maisu izgriež uz otru pusi tā, lai stūri paliktu iekšpusē (8. zīm.). Izgriež caurumus acīm.

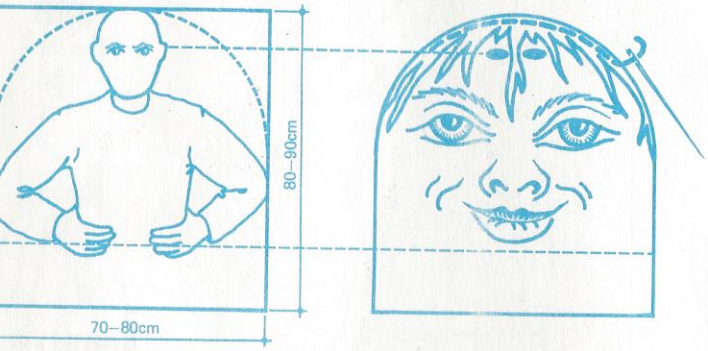

7. zīm.

8. zīm.

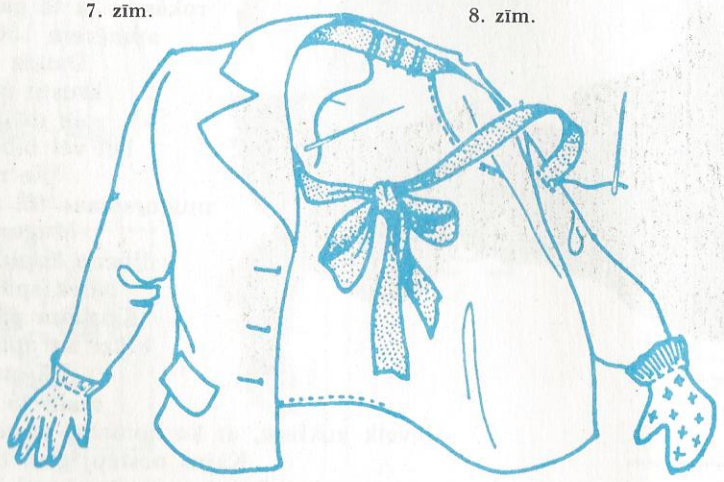

9. zīm.

Seju zīmē ar otiņu
vai nitrokrāsu aerosoliem.
Mati — piešūtas pakulu šķipsnas.
Rumpim noder veca žakete,
ko piestiprina pie pakaramā
(9. zīm.).
Piedurkņu galos piešuj
no veca džempera
nogrieztas piedurknes,
bet tām savukārt
ar lupatām piebāztus cimdus.
Lupatas sabāž
arī žaketes piedurknēs.
Zem atlokiem pašuj divas
8—10 cm platas
un 70—80 cm garas
krāsainas lentes.
Tās kalpo gan par kaklasaiti,
gan par «drošības jostu»
ap vidukli.

Galvā cepure,
kājās liela izmēra zābaki.

Galvu var gatavot arī šādi —
uz galvas uzliek sietu,
pāri tam uz augšu sasien brunčus,
apakšējo malu pabāžot
zem žaketes.

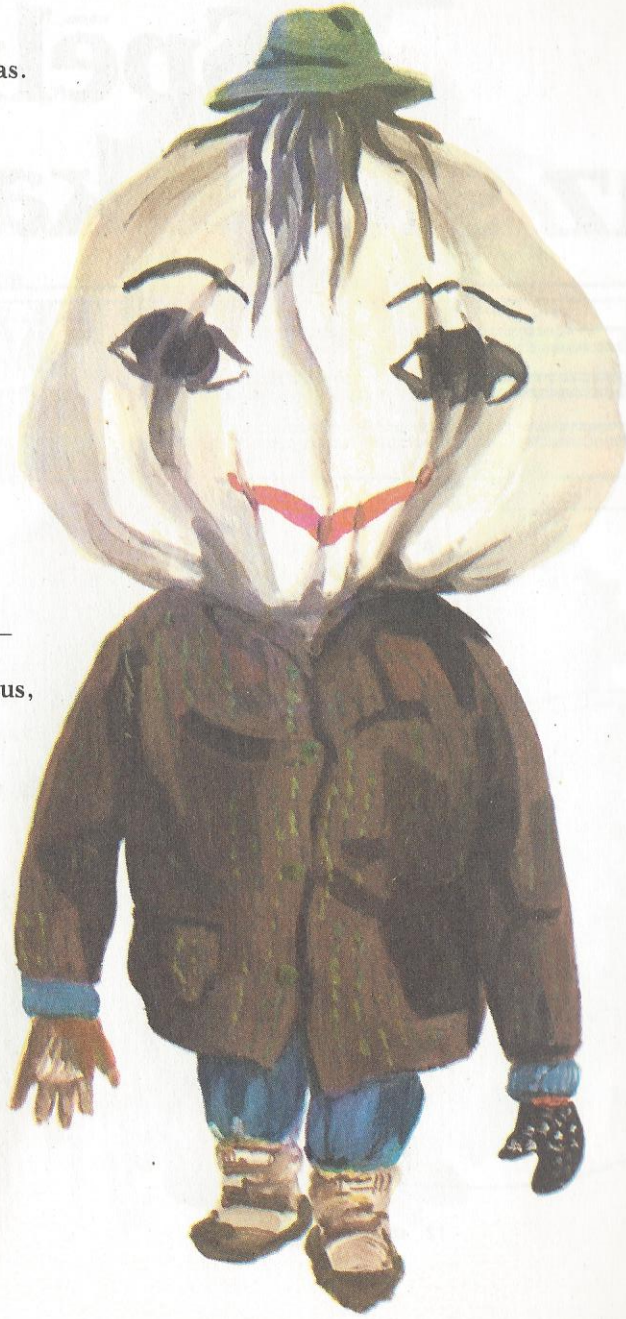

Spēlmanis
z siena kaudzes

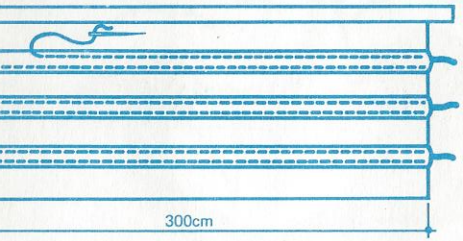

10. zīm.

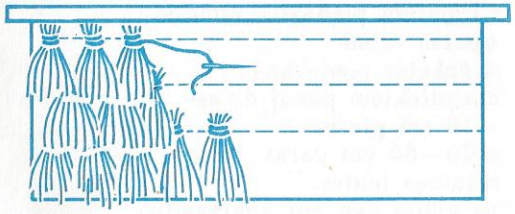

11. zīm.

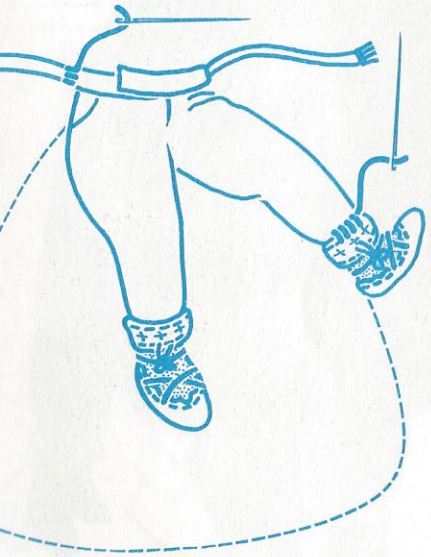

12. zīm.

No veciem kupliem svārkiem
vai rupja maisa izgriež taisnstūri
(10. zīm.).
Tā augšmalai piešuj izturīgu lenti,
bet vidusdaļai —
trīs joslas no pamataudekla.
Joslas piešuj tā,
lai vidū varētu ievērt klūdziņas
vai alumīnija stiepli
4—5 mm diametrā.
Otrā pusē piediedz salmu
vai niedru kūlīšus (11. zīm.).
Stieples apļveidīgi saliec un savij
auduma savienojuma vietā.

Ja izmanto klūdziņas,
tad tās pārlaiž pāri
savienojuma vietai,
audumu savelk ar aukliņām.
Kaudzi piestiprina
pie jostasvietas.
Spēlmaņa kājas veido,
32.—34. izmēra garajām biksēm
galos (12. zīm.) piešujot
vilnas zeķes.
Bikses un zeķes piebāž ar lupatām,
pēdās uzvelk pastalas.
Kājas piesien pie vidukļa.
Mugurā veca žakete
vai veste.
Galvā cepure.
Pielīmē degunu,
ūsas un bārdu.
Vaigi un piere
ar sodrējiem.

Nāve

okvilnas vai nebalināta lina
ometni (13. zīm.).
nkārši ievīstīties palagā.
noziesta ar krītu,
melni apļi.
— sejas maska (14. zīm.),
ādina galvaskausu.
olauzta izkapts,
ai kulstīkla.

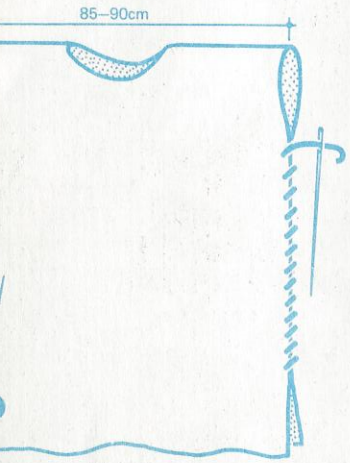

13. zīm.

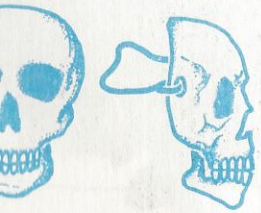

14. zīm.

Lācis

Ietērpjas vienā vai divos
uz kreiso pusi
izgrieztos kažokos.
Ja divi — viens rokām,
otrs kājām.
Zem kažoka uz muguras panna
vai spilvens,
lai Lāča vedēja
vai dresētāja kūlieni
nebūtu pārāk sāpīgi.
Pie jostas un kaklā
misiņa zvani.
Galvā ziemenīca.
Seja nosmērēta ar ogli
vai sodrējiem.
Seju var aizklāt
ar cirtainu šinjonu.
Dažkārt gatavo
speciālu sejas masku
vai Lāča galvu.
Senāk Lāci atveidoja arī,
no galvas līdz kājām
aptinoties
ar zirnājiem.
Tas bija
Zirņu lācis.

Dzīvais mironis

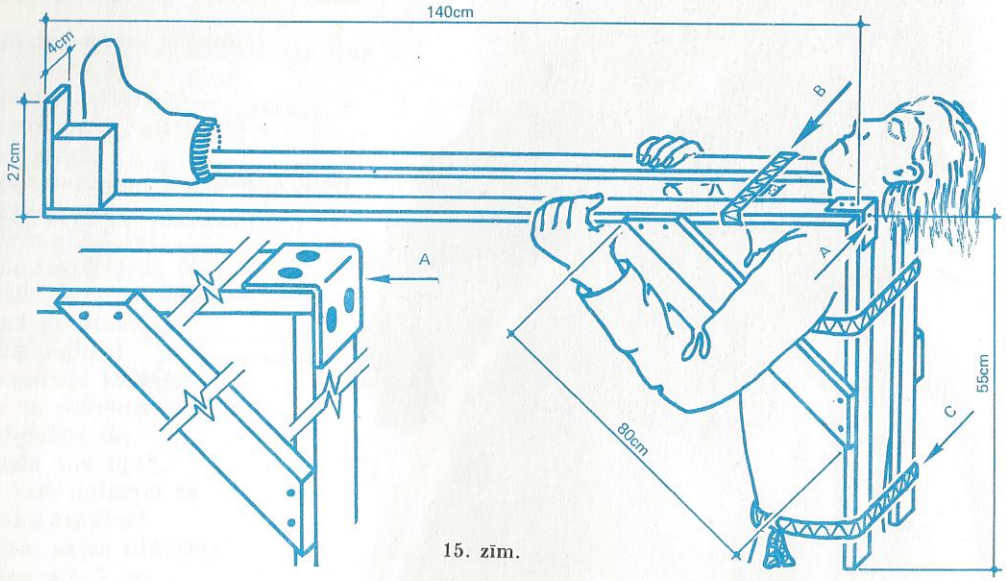

15. zīm.

Pirmais variants ar diviem dalībniekiem (16. zīm.).
Viens saliecas uz priekšu un izstiepj rokas, kurās uzvilkti zābaki.
Otrs (seja balti nogrimēta) rokas uzliek uz pleciem pirmajam
un galvu atliec atpakaļ. Abus pārklāj
ar galos sašūtu palagu, kura vienā galā caurums galvai, otrā — kājām.
Otrs — sarežģītāks variants vienam dalībniekam.
No 4 cm platām un 2 cm biezām koka līstēm izgatavo divas kājas (15. zīm.).
Savienojuma vietai A pienaglo vai pieskrūvē skārda stūrīti.
«Kājas» piebāž ar lupatām vai porolona atgriezumiem,
uzvelk zeķes, uzauj pastalas. «Kāju» otrus galus liek uz pleciem
un nostiprina ar aukliņām B un C. Lai tās nenokristu,
ar jostu piesien pie vidukļa. Ieģērbjas maisā (160X170 cm)
ar diviem caurumiem: viens — galvai, otrs — pēdām.
Maisā var atstāt caurumus rokām,
kuras sakrusto uz krūtīm, turot sveci.
Seja balta. Galva atliekta.

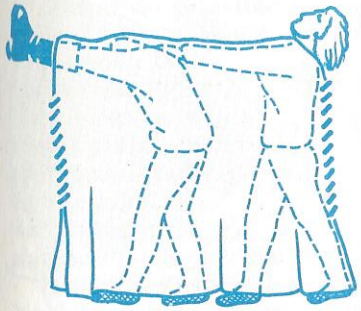

16. zīm.

Zirgs

17. zīm. parādīts, kā Zirgu atveido divas meitas.
Biežāk Zirgu atveido divi puiši. Viņi noliekušies nostājas viens aiz otra. Pārklājs — sega vai govs āda. Aizmugurējam piestiprināta aste no pakulām vai Zirga krēpēm. Priekšējais tur kārti, kuras galā zirga galva.
Ja maska paredzēta vienam, nometas četrrāpus vai staigā uz divām kājām (18. zīm.).

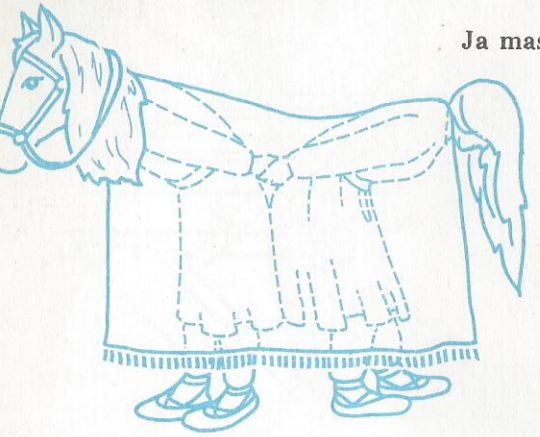

7. zīm.

18. zīm.

19. zīm

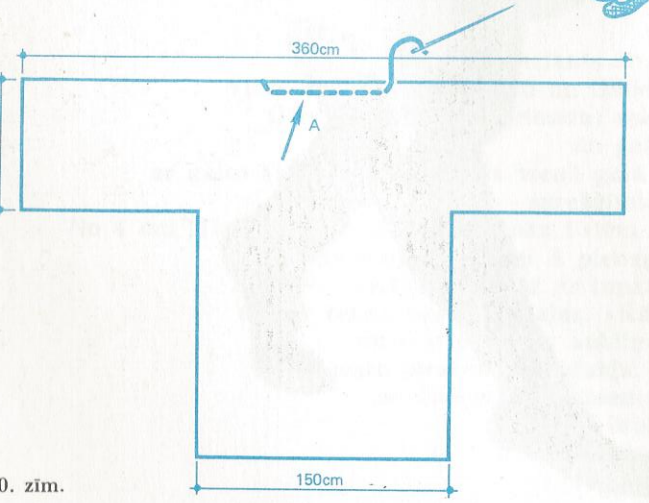

0. zīm.

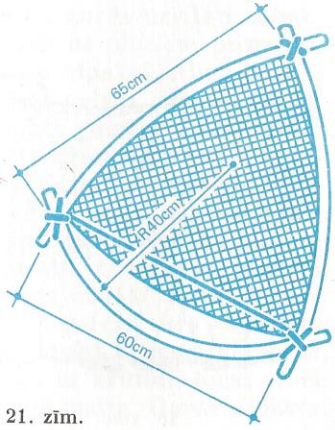

21. zīm.

Zirga galvu gatavo no koka vai auduma. Vecām biksēm nogriež vienu staru (50—60 cm). Šaurāko galu aizšuj, bet platākajam piešuj auduma gabalu, zem kura paslēpties nesējam (19. zīm.). Bikšu stara piepildīta ar lupatām, sienu vai porolonu, piešķirot zirga galvas formu. Piešuj ausis un acis. Acīm izmanto pogas vai tās uztamborē un piešuj. Piestiprina īstas krēpes, pakulas vai kokvilnas diegu saivas.

Apauši no prievītēm vai no ādas sloksnēm.

Ja galva liela un smaga, tad, lai vieglāk turēt, kārtij jābūt pietiekami garai — to var atbalstīt pret ādas jostu, kas apsieta ap vēderu.

Trīsstūra augšējā virsotnē piestiprina galvu. Pārklājam (20. zīm.) sašuj kopā lietotus drēbju gabalus.

Ļoti ērts Zirga galvas nešanas paņēmiens attēlots 21. zīm. No trim zariem sasien trīsstūri, kam no augšas uzmauc caurspīdīgu zeķbikšu augšdaļu un piesien visos trīs stūros.

Jātnieks uz zirga

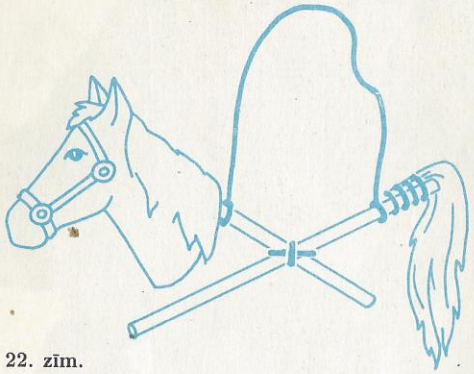

22. zīm.

23. zīm.

Puisis «jāj» uz kārts (23. zīm.), kuras vienā galā koka galva, otrā — aste.

Zirga sega — jebkurš pārklājs. Kārti ar cilpu pakaļ plecā (22. zīm.). Zirga mugurkauls veidots no krusteniski sasietām kārtīm. Ribas — stiepļu riņķi, ko piestiprina pie Zirga mugurkaula.

Citā variantā jātnieka kājas gatavo, bikšu staras piebāžot ar salmiem vai citiem materiāliem. Šīs kājas dalībnieks piesien sev pie vidukļa, pats uzsēžas Zirgā, izbāž kājas caur segā izgrieztiem caurumiem.

Kaza

Āzis

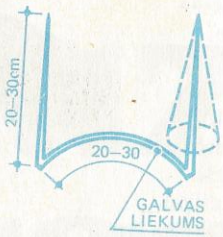

24. zīm.

Maska staigā «uz visām četrām» (25. zīm.), apsedzoties ar kažoku, aitādu vai salmiem apšūtu lakatu. Pie pieres piestiprināti radziņi no koka, salmu saišķiem, porolona u. c. Metāla stiepli (2—3 mm diametrā) izliec (24. zīm.), galus izdur cauri cepures vai lakata pieres daļai un uzmauc ragus.

«Uz četrām» ilgi nestaigāsi, ērtāks variants — uz divām. Mugurā balta blūze, nebalināta lina brunči, priekšauts.

Galvā lakats ar piestiprinātiem radziņiem. Kaklā — zvans.

Seja nosmērēta ar sodrējiem.

Var izmantot malkas krāģīti (27. zīm.).

25. zīm.

26. zīm.

27. zīm.

Puisis uzsēžas jāteniski un noliecas tā, lai viens žāklis kalpotu par ragiem. Aizmugurē — govs vai zirga aste. Maska pārvietojas, komiski lecot un dimdinot grīdu.

26. zīm. attēlots cits variants. Dalībnieks jāteniski uz līka koka, zirga iejūga loka vai saliektas, ar auklu nospriegotas rīksts.

Dzērve

Kažoku apgriež
uz kreiso pusi,
vienā piedurknē
iebāž cirvi.
Abās pusēs piesien
koka karotes —
izskatās kā ausis.
Cirvi
var aizstāt ar kārti,

kurai
uzmauc zābaku
vai piesien
karotes (31. zīm.).
Kažoku
var aizstāt
ar lakatu vai segu,

vienu malu,
lai nenoslīd,
piesien pie kārts
(29. zīm.) A.
Kārti
piesien
pie muguras B.
Kārtij apakšgalā
zaru slotiņa,
augšgalā
ar sienu piebāzts
maisiņš C.
Maisiņam,
kuram sānos
ar ogli iezīmētas
acis,
piestiprina kartona
knābi.
Knābi var gatavot
arī no diviem dēlīšiem.
Knābja apakšdaļu
nostiprina
(28. zīm.),
bet augšdaļai
jāgriežas ap kārtī iedzītu
tapiņu vai naglu.
Pavelkot aukliņu,
knābi
var atvērt
un aizvērt.
Maska komiskāka,
ja pagarina kājas, taču tad
jāmāk staigāt uz koka kājām.
Citā variantā izmanto
koka vai kartona kasti
(30. zīm.),
kurai piestiprina kārti
ar galvu un asti — vecu slotu.

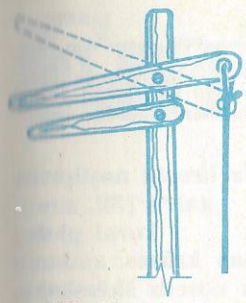

28. zīm.

29. zīm.

30. zīm.

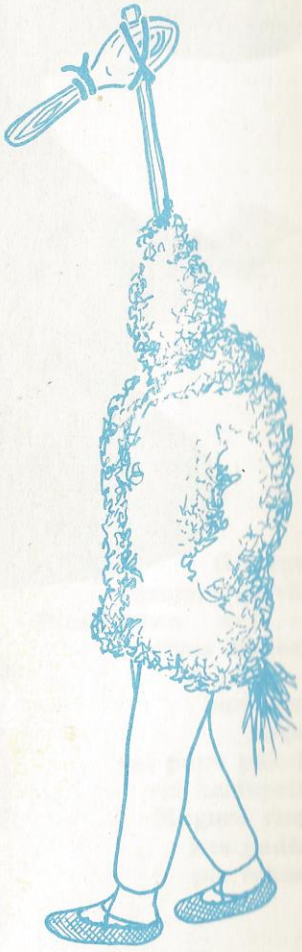

31. zīm.

Govs

Uz krusta nostiprina
galvu (32. zīm.),
kurai piešuj
atbilstošas krāsas audumu
un nosedz šķērskoku.
Krustā uzkar
uz kreiso pusi
izgrieztu
vecu garu mēteli,
kura rokas
(priekškājas)
piebāž ar lupatām.
Vidukli
piestiprina tesmeni —
piepūstus
gumijas cimdus.

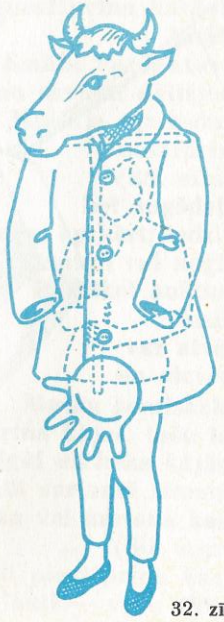

32. zīm.

Grozs

Groziņu
uzmauc galvā.
Piestiprina acis —
divus ābolus,
degunu —
burkānu,
zirņu
vai pupu pāksti
vai kartupeli.
Mugurā viss,
kas gadās
pie rokas.

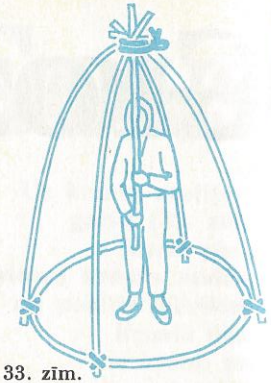

33. zīm.

Gatavo līdzīgi kā masku Spēlmanis uz siena kaudzes. Atšķirība tā, ka maskas augšējam galam jābūt slēgtam. To balsta dalībnieka galva vai kārts gals. Pietiek ar vienu — apakšējo riņķi. Kaudzes kuplumam pie riņķa piesien dažas garas, galos sasietas rīkstes (33. zīm.).

Siena kaudze

Slota

Gatavo līdzīgi maskai Kūlītis. Materiāls — žagari vai niedres.

Labības kūlis

Maskā var ietērpties
kai ar citu palīdzību.
ąlībniekam
okārt apliek un piesien
iebrus ar vārpām.
Var gatavot arī no
edrēm. Saišķus iestiprina starp
turīgām, 15—20 mm platām
ntēm (35. zīm.) vai auklām.
enšu galus atstāj garākus,
i kūlīti varētu savilkt
sasiet.
Cits variants —
asku gatavo, vienu uz otra
velkot divus garus brunčus;
rsējos paceļ
virs galvas sasien (34. zīm.).

zīm.

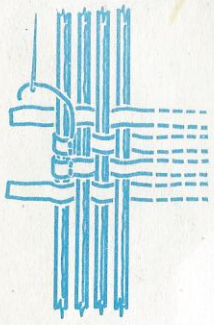

35. zīm.

Paeglis

Tērpjas līdzīgi Sietam.
Tikai maisam
uzšuj paegļu zariņus.

Siets

Pāri galvai uzvelk
uz kreiso pusi izgrieztu
apputējušu,
miltainu maisu.
Uz galvas
nostiprina sietu.
Masku gājienu laikā
Siets
spiežas pie citiem,
visus nosmērēdams
un nobārstīdams
ar miltiem.

Ķekatnieki, budēļi, mārtiņbērni, danča bērni līdzi nēsāja bulksteņus — zvanus, kannas, trumuļus un citas skanošas lietas. Dažs mūzikas instruments jeb rīks tika darināts tieši pirms godiem un priekš iešanas budēļos uņ tā arī palika kādās mājās, atpakaļ vairs netika nests. Daudzus no šiem rīkiem var vienkārši un ātri pagatavot.

Rūpīgi piestrādājot, katram rīkam var piešķirt noteiktu skanējuma augstumu. Tie noderēs ne vien trokšņu radīšanai, bet arī danču, rotaļu, pat dziesmu pavadījumam.

KLABATU skandina, uzsitot ar koka āmurīti vai koka karoti. Gatavo no 1—2 cm bieza dēļa, vienā galā izurbjot divus caurumus un tajos ieverot auklu (36. zīm.).

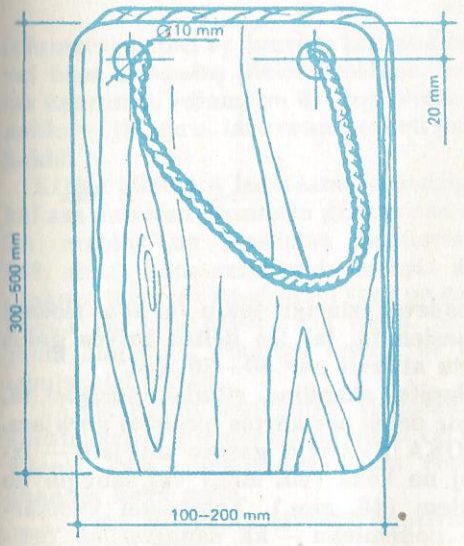

36. zīm.

Auklas galus sasien ar tādu cilpu, lai dēlīti var pakārt kaklā. Skaņas augstumu regulē ar dēlīša garumu un biezumu. Šādus dēlīšus ar dažādu skaņas augstumu var sakārt uz kārts un ar karotes piesitieniem izvilināt melodiju. Tos var uzlikt arī uz pusēm pārlocītai virvei (37. zīm.). Spēlējot dēlīši lēkā pa virvi, tādēļ jābūt pietiekami veiklam, lai pēc katra piesitiena dēlīti noliktu savā vietā.

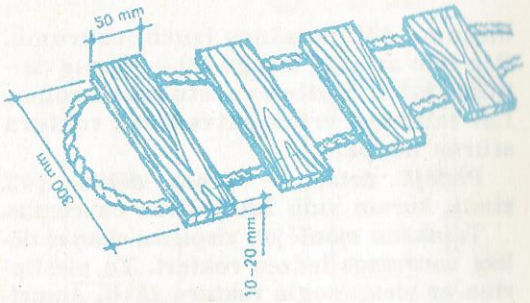

37. zīm.

VEĻAS DĒLI izmanto kā ritma rīku. To skandina, uzsitot tāpat kā iepriekš aprakstītajam dēlītim vai velkot ar karoti vai koka zaru pa rievoto pusi.

TALAKĀNA (38. zīm.) pagatavošanai vajadzīgs zāģis, āmurs, kaltiņš, nazis, urbis. Vispirms izgatavo lēkājošo daļu — āmurīti, kas sastāv no galvas (39. zīm.) un kāta (40. zīm.). Abas detaļas, tāpat kā viss talakāns, ir no koka. Galvā izurbj caurumu, iebāž kāta apaļo galu un ieķīlē. Lai kāta galā varētu iedzīt ķīliti, pirms tam kātu ar nazi mazliet iešķeļ un šķēluma vietā iegriež nelielu gropīti. Galvu uzdzen tā, lai šķēlums būtu perpendikulārs pret galvas kluča šķiedru. Pretējā gadījumā, dzenot ķīli, galva var saplīst.

Nākamo darina rokturi (41. zīm.). Kad sagatavots attiecīga garuma, platuma un